

(המשך מעמוד 35)

השבתון כחלק מההתמודדות עם המחלה. החלטנו לעשות את כל מה שתכננו בעבר. היתה לנו שהות יפה בארצות-הברית, שהינו בצפון-קרוליינה באר-ניברסיטת דיוק.

● מקום שבוחיאל?

לא, זוהי באוניברסיטה טובה. יש שם הרבה עצים, הרבה ירק. שינינו לימרנו שם. היינו שם כנסיהכל שנה וחודשיים.

● הוא עבר שם טיפולים?

הוא המשיך את הטיפולים. חזרתם כמתוכנן? לא, חזרנו בגלל המצב, כי חלה הרעה במצב.

● האם בשלב כלשהו של המחלה עלתה השאלה האם זו מכה מאלוהים?

לא. זה ככלל לא היה כיוון המחשבה. ואני שוב רוצה לצטט אישיות רתית שהיתה פה, והתייחסה לאמירה שהיטורים הקשים הם מירי שמיים. הוא אמר: ואם יש יראי-שמיים בחר לך, שמתייסר ביסורים קשים, איך הם יסבירו את זה? הוא ממש התקומם. אז לשאלתך: זה אף פעם לא עלה.

יגאל אף פעם לא הרגיש שהוא עושה מעשה לא נכון, היה ברור שהטיעון שלהם מיסודו לא היה נכון.

● הוא לא חשב שאולי הם צודקים?

אילו, באושהי צורה, היה מתברר שאכן היה שם כתיקבורות, כל הדיון היה צריך להיות אתר. כל ההתייחסות היתה אולי צריכה להיות אחרת. הדבר היסודי שצריך להרגיש הוא שאין, ולא היו שם קברים. אין, ולא היה שם כתיקבורות.

● את חושבת שהחרדים יסכימו איתך?

הם לא יסכימו איתי על שום דבר.

בוודאי. הוא אף פעם לא היה אלים. להיפך, הוא זה שהיה צריך למתן אנשים צעירים במיש לחת, שאיברו את הסבלנות.

● היתה שותפה לכל הדברים האלה, שהפרת שם?

כן, הייתי חברת-צוות. הייתי ממונה על המי-חנה, על הצד האירגוני, על הרישום של המימ-צאים שהביאו מן השטח.

● זו היתה הפעם הראשונה שהתע-סקת בארכיאולוגיה?

לא. ככלל לא. אחד הדברים היפים שבארכי-

„אחד הדברים היפים שלנו היה שהארכיאולוגיה היתה עניין משותף”

אולוגיה מצאנו עניין משותף. המיקצוע שלי אינו ארכיאולוגיה, אבל למרתי קצת, ותמיד התעניי-נתי בזה והשתתפתי בכמה מישלחות.

● תמיד עם יגאל?

כן. הייתי במישלחת במערות מידבריי-הודרה ב-1961, בערב ב-1962/1963, בחזור ב-1968 ובי-עירדוד, כמובן.

עירדוד היתה הפרוייקט של יגאל. הוא חפר גם במגידו, ושם, כעצם, הוא עבד לברו בשטח, כי יגאל ירין, שזו היתה התפירה שלו, לא היה בפועל בכל עונות-החפירה, אבל שם זה היה פרוייקט של ירין.

● זה לא הפריע שבגלל ואשה נמצא-אים ביחד גם בעבודה?

בשביל ארכיאולוג זה חומר-עבודה. קנקנים ומטבעות וצלמיות וכל הדברים שמוצגים בווי-טרנטים הם לחם-חוק של הארכיאולוג, או הוא לא אסף. מה עוד שזה לא אתי. זה חוק לא כתוב, אבל מקובל שארכיאולוג לא לוקח. יש בזה טעם לפגם כשלוקחים. מה שיש לנו אלו הן מזכרות מכל מיני נסיעות ומכל מיני מקומות, אבל לא עתיקות.

● יגאל כתב ספר על עירדוד?

יש פירסום אחד בסידרת הפירסומים של המכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה, ויש ספר נוסף בדרך, באותה הסדרה. הוא התכוון לכתוב ספר פופולארי, הוא התכוון לכתוב הרבה מאוד. עירדוד סיפקה ומספקת חומר רב לפירסום. חפירה ארכיאולוגית היא רק שלב אלה, ושלב הכרחי, אבל עיקר העבודה אחר-כך היא בעיבוד החומר ובפירסומו. ויגאל היה מאוד עקרוני בעניין הפירסומים. הוא חשב שצריך לפרסם הרבה ומהר לפני שעוברים הלאה.

● אפרופו פירסום, לחפירות התלווה פירסום מסוג אחר: תיקשורת, מה זה עשה לכם?

פיתאום אתה מוצא את עצמך במרכז של אירועים בעלי השלכה ציבורית ובמרכז הבימה, ופיתאום אתה מגלה שכל מה שאתה אומר יכול לעורר תגובות כאלה או אחרות.

● זה מפריע לחיי היומיום?

זה בוודאי חודר למיסגרת הפרטית וצריך ללמוד לחיות עם זה, במיוחד אם חשוב לך העניין שבגללו נכנסת לאור-הזרקורים.

אם עשית את זה מפני שהעניין היה לך חשוב

כאילו שאין לחברה החילונית מה להציע מבחינת נורמות, ואני חושבת שזה לא נכון. אני חושבת שהעובדה שאתה מכבד את זולתך ודורש ממנו גם לכבד אותך, שאתה ליברל, שאתה בך אדם מוסרי בעל ערכים, גם אם אתה לא רתי, זה דבר שצריך לתפוס מחדש את המקום המרכזי שלו. הארכיאולוגיה, תרם משהו. והוא עשה את מה שעשה עם המון כבוד להיסטוריה ולמורשת. וזה, אצלי, נקרא לעשות.

● את לא רואה את עצמך מפגינה, למשל?

נגד מה?

● נגד כפייה דתית?

הפגנה היא רק צורה אחת של תגובה. היא לגיטימית. חינוך הוא צורה אחרת.

● הדברים שינו את האופן שבו את מתחבת את התלמידים?

כן.

● במה?

נעשיתי פחות מהססת בהכעת-עמדה. אני חר-שבת שחל שינוי. אני חושבת שזה חידד דברים.

● במיוחד לאור העובדה שאת מורה לתנ"ך?

מעולם לא הייתי שתקנית ונחבאת אל הכלים, אבל אי-אפשר לומר שמה שהיה בעירדוד הפך את עורי, אבל זה חידד דברים, מיקד התייחסויות. העובדה שאני מורה לתנ"ך, כמיקצוע ישרי והומניסטי, נותנת לי כלי חשוב לתנך דרכו, עם כל הבעייתיות של לימוד תנ"ך בבית-ספר חילוני.

חרדים מפגינים בעירדוד נם אצלם יש הרבה פוליטיקה בפנינו

● היתה איזושהיא התייחסות מצד התלמידים?

לא, מפני שהם כולם תלמידים חרשים.

● ואז, בזמן המאבק סביב החפירות בעירדוד, היתה התייחסות של התל-מידים שלך?

תלמידים יצאו כדי לעבוד בעירדוד. לא כדי לנקוט עמדה בחינוך.

● אבל אלה נושאים השנויים במח-לוקת.

זה היה עניין מאוד קונקרטי, אם היו או לא היו שם קברים.

● אבל הברזה היא מעבר לנושא הקונקרטי של הקברים.

אם מישהו מהתלמידים היה שואל על הברזה, יכול להיות שהייתי מוצאת כוח לענות לו, יכול להיות שהייתי אומרת לו שנדרב על זה בהודמנות

והחשיפה הציבורית היא רק גלויות, או אתה יכול לעשות אחד משני הדברים: או שאתה לא רוצה את הפירסום ואז אתה יורד מהעניין עצמו, או שאתה אומר שזה הכרח בלייגונה, והוא חלק מכללי-המישחק, וצריך לדעת להתמודד עם זה.

● הפכתם לדמויות מפורסמות?

במידה רבה כן. וכמו לכל דבר, יש לזה גם מעלות וגם מיגרעות, כמו שיש מעלות ומיגרעות לאנונימיות.

● זה הפך לעניין פוליטי?

היו מעורבים בנושא אישים פוליטיים, שרים בממשלה. בוודאי היו כאלה שעלו על הגל, כמו תמיד. פוליטיקה זו לא מילה גסה. כל דבר הוא פוליטי. אבל הוא לא מוכרח להיות מיפלגתי.

● והנושא גרר אתכם לפעילות פולי-טית?

לא. אם היתה, או לא היתה, מעורבות פוליטית לפני או אחרי זה, היא לא היתה קשורה בעיר-דוד.

● זה עשה לכם משהו?

יכול להיות שזה העמיד דברים באור יותר ברור, חידד דברים, אבל אף אחד מאיתנו לא היה חבר בשום מיפלגה, אני לא חברה בשום מיפלגה. זה הגביר אולי מעורבות. התפיסה שלי לגבי מעור-רות זה לא רק כשאתה מצויה שאיכפת לך ממה שקורה בארץ, פרושו של דבר גם לעשות דברים באופן פעיל.

● מה אתם עשיתם?

קודם כל זה החלטנו להיאבק ולא לוותר. ואני רוצה לקוות שזה תרם משהו בנושא חופש-המחקר, חופש-המחשבה, חופש הבעת-הדעה ועמידה על עקרונות, שבעיני נתפסים כאלף-בית במדינה מתוקנת.

אני רוצה לקוות שזה תרם, אולי, לתחושה של אנשים שאפשר להיאבק על דברים וגם להשיג אותם. אני חשה בשנים האחרונות שהרבה מאוד אנשים לא-דתיים מרגישים קצת נחותים מבחינה אידאולוגית.

עברנו יחד רק בעונות-הקיץ. במשך השנה חזרתי למיסגרות האחרות שלי, באוניברסיטה ובבית-הספר. וחוק מזה זה לא הפריע, להיפך, אני חושבת שזה מאוד תרם, כי יגאל, כדרכו, סחף את כולנו לתוך העניין, למרות שהוא לא היה צריך לעבוד קשה מדי כדי לסחוף אותנו.

● גם הילדים?

הבן לא ידע מה זה קייטנה, כי את כל הקייצים

איילת, דרור ותמר שילה השבוע מתנת בתי-מיצווה לבת שלנו היחה סיור ארכיאולוגי

● איך את יודעת שלא היה שם בית-קברות?

מפני שיש עדויות קודמות על מיקומם של קברים בירושלים. קיימת עבודה שערך עמוס קלונר. קיימות מפות המעידות על זה, והן מקובלות גם על החוגים הרתיים האלה. כוכור, היה אישור של הרבנות הראשית, שאישרה את קיום החפירות ואת אי קיומו של בית-קברות שם. אחר-כך הם יישרו קו עם הקייצונים. כשהגענו לחפור ב-1978, התחלנו עשרה מטר מתחת לפני השטח.

● מה זה אומר?

מרובר היה בשיכבה הישראלית, מהמאה התשיעית והעשירית לפני-הספירה, לטעון שאנחנו חופרים כתיקבורות מימיה-כיניים, מת-קופה המאוחרת כאלפיים שנה? זה הרי פשוט אבסורד. לא היתה שום דרך להגיע איתם לידי הבנה ברר של משאזמתן רצינולי.

● היו נסיונות?

כן.

● היתה נוכחת?

כחלקם.

● איך זה היה מתבצע?

היו באים נכבדים מן העדה החרדית ומאתרא קדישא, יושבים עם יגאל ומדברים.

● הוא התייחס אליהם בכבוד?

אולי.

„בגשו ביגאל ביסית, וזה לא הרתיע אותנו. עובדה, הוא המשיך”

אחרת, אבל אני לא חושבת שהיתה לי בעייה לענות לו.

אבל אם אתה רוצה לחנך אנשים צעירים לאותם ערכים שהוכרנו אני חושבת שעליך לנקוט עמדה. לא מספיק לטעון טענות לא מדובר בויכוח בין שתי גישות או שתי אמיתות. מתברר שאין נקודת-מיפגש.

אין דבר שלא יכול להימצא לו פיתרון. והרת היהודית הוכחה שאפשרי למצוא פיתרונות לכל דבר.

איש באומנתו יחיה. זה אלה-בית של מדינה דמוקרטית.